

การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาผ่านการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชน
เมืองโบราณเวียงลอ จังหวัดพะเยา

Anthropological Perspectives on Cultural Resource Management
and Community Cultural Communication,
The Ancient City of Wiang Lo, Phayao Province

ดุจฤดี คงสุวรรณ (Dujluedee Kongsuwan)¹

Received: August 16, 2025

Revised: September 23, 2025

Accepted: December 17, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอผลการใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาในการสำรวจและวิเคราะห์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองโบราณเวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา โดยใช้วิธีวิจัยภาคสนามเชิงชาติพันธุ์วรรณาและการประเมินชุมชนแบบเร่งด่วน (RECAP) การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเก็บข้อมูลจนถึงการวางแผนและออกแบบการจัดการ โดยอาศัยกรอบแนวคิดของสายันต์ ไพรัชญกิจ (2547) ที่ครอบคลุมตั้งแต่การสร้างองค์ความรู้ การประเมินคุณค่า การสงวน การเผยแพร่ ไปจนถึงการฟื้นฟูและสร้างใหม่ของทรัพยากรวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังประยุกต์ใช้แผนที่วัฒนธรรมและเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดและส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ผ่านการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน “กลุ่มเวียงลอคราฟท์” และ “กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ” บทความนี้เน้นย้ำความสำคัญของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาที่ตอบสนองต่อบริบทชุมชน และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม, มานุษยวิทยา, การสื่อสารวัฒนธรรมชุมชน, เมืองโบราณเวียงลอ, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This article aims to present the application of anthropological research methods in exploring and analyzing cultural resources that reflect the identity of the Ancient City of Wiang Lo, Chun District, Phayao Province. Data were collected through ethnographic fieldwork and the Rapid Ethnography Community Assessment Program (RECAP). The anthropological cultural resource management process in this study emphasizes community participation in every stage, from data collection to planning and management design, based on the framework of Sayan Phraichanjit (2004), which covers knowledge creation, value assessment, conservation, dissemination, and revitalization of cultural resources. In addition, cultural maps and augmented reality (AR) technology were employed as tools to communicate, transfer, and

¹ วิชาเอกสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

enhance cultural learning. The findings reveal that the community possesses strong potential to manage its cultural resources sustainably alongside local economic development, as reflected in the establishment of community enterprises such as the “Wiang Lo Craft Group” and the “Wiang Lo Ancient City Cultural Tourism Group. This article highlights the importance of cultural resource management from an anthropological perspective that is responsive to community contexts and aligned with local needs.

Keywords: Cultural Resource Management, Anthropology, Community Cultural Communication, Ancient City of Wiang Lo, Community Participation

บทนำ

เวียงลอป็นพื้นที่ซึ่งเต็มไปด้วย “ทรัพยากรทางวัฒนธรรม” ที่ปรากฏในพื้นที่ครอบคลุม 2 ตำบล กล่าวคือตำบลเวียงลอปและตำบลหงส์หิน อำเภอกุน จังหวัดพะเยา บนที่ราบลุ่มในแอ่งกุน-เทิง อันเป็นจุดที่ลำน้ำกุนไหลลงน้ำแม่อิง เรียกกบริเวณนี้ว่า “สบอิง” มีตอยจิกจ้องโอบล้อมทางด้านทิศตะวันตก มีหนองขี้ดกั้น มีแม่น้ำอิงเป็นลำน้ำสำคัญไหลผ่านกลางเมืองและอยู่คู่กับการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่มาโดยตลอด รวมถึงภายในตัวเวียงลอปปัจจุบันพบหลักฐานทางโบราณคดีทั้งประเภทคูเมือง กำแพงเมือง และโบราณสถานอื่น ๆ กว่า 10 แห่ง ส่วนด้านนอกคูเมือง/กำแพงเมืองยังพบซากโบราณสถานอีกกว่า 40 แห่งที่สำคัญ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ศึกษาเป็นพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ดังข้อค้นพบในงานศึกษาทางโบราณคดีที่ชี้ให้เห็นว่า “เวียงลอป” เป็นเมืองโบราณ (อ้างอิงจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในพื้นที่ศึกษาและบางส่วนที่ปัจจุบันจัดแสดง ณ ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเวียงลอป) ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มานานกว่า 900 ปี ตลอดจนการปรากฏหลักฐานที่แสดงความเกี่ยวข้องโยงกับอาณาจักรล้านนาในฐานะเมืองกนระหว่างล้านนากับสุโขทัย ซึ่งส่งผลให้สถาปัตยกรรมของโบราณสถานในเมืองเวียงลอปมีลักษณะร่วมของทั้งสองอาณาจักร (สร้อยสุริย์ ศรีเมือง และชาวบ้านเวียงลอป, 2559; ชาญคณิต อารณ, 2560)

ปัจจัยกำหนดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเวียงลอป คือ ภูมิศาสตร์แบบที่ราบลุ่มแม่น้ำอันอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสนับสนุนการตั้งถิ่นฐาน กิจกรรมการเกษตร เส้นทางการค้าโบราณและการคมนาคม ที่ล้วนเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับสุโขทัย ภูกามยาว (พะเยา) และล้านนา โดยสะท้อนผ่านหลักฐานทางทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีตามที่กล่าวข้างต้น นอกจากนี้ ยังปรากฏประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นในขนบธรรมเนียม เทศกาลและแนวปฏิบัติดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ฝืนวิถีล้านนา และวรรณกรรม ต่างล้วนแสดงถึงความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมของมรดกภูมิปัญญานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและการปรับตัวของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับระบบนิเวศแวดล้อม จนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน ผ่าน “ปฏิทินชุมชนเมืองโบราณเวียงลอป” (ดุจดี คงสุวรรณ, 2563; 2567; ดุจดี คงสุวรรณ, กษิรา ภิวงศ์กูร และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร, 2568) จึงนำมาซึ่งการนำเสนอบทความนี้ ที่ผู้เขียนได้สังเคราะห์ผลการศึกษาของโครงการวิจัย 3 โครงการ ประกอบด้วย 1) โครงการวิจัย “การจัดการทุนทางวัฒนธรรมจากอัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณเวียงลอป จังหวัดพะเยา ผ่านแผนที่วัฒนธรรม” 2) แผนงานวิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอป จังหวัดพะเยา ด้วยศักยภาพ “พดุมพลัง” และกระบวนการมีส่วนร่วมของ “คนสามวัย” เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน” และ 3) โครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: ประเพณีสิบสองเดือน เมืองโบราณเวียงลอป อำเภอกุน จังหวัดพะเยา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก” ทั้ง 3 โครงการมีกรอบคิดในการดำเนินงานสำคัญประเด็นหนึ่งร่วมกันคือเห็นว่า *ทรัพยากร*

ทางวัฒนธรรมถือเป็น “ทุนทางสังคม” ของชุมชน ที่หากนำมาจัดการด้วยหลักการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม (7 Act.) จนเกิดเป็นชุดข้อมูลแบบต่าง ๆ แล้ว ชุมชนจะสามารถร่วมกันแสวงหาแนวทางและวิธีการที่เหมาะสมเพื่อนำชุดข้อมูลเหล่านั้นไปขยายผลหรือต่อยอดจนเกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างยั่งยืน

ดังนั้น ในบริบทของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทความฉบับนี้ อันหมายถึงกระบวนการบริหารจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นทั้งวัตถุและที่จับต้องไม่ได้ โดยใช้การวิจัยภาคสนาม การมีส่วนร่วมของชุมชนและการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีมานุษยวิทยาเป็นกรอบในการทำความเข้าใจบริบทวัฒนธรรมที่ซับซ้อนในชุมชน ที่มีเป้าหมายสำคัญคือการรักษาและถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ศึกษา โดยใช้การสื่อสารวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนใช้แผนที่วัฒนธรรมและสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชนสำหรับนำเสนอองค์ความรู้ ทัศนคติและความเชื่อที่ฝังอยู่ในพื้นที่ ผ่านช่องทางที่เข้าถึงได้ง่ายและสร้างประสบการณ์ใหม่แก่ผู้ใช้ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีร่วมสมัยในกระบวนการถ่ายทอดและจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการเชิงมานุษยวิทยาและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยพัฒนาเป็นฐานข้อมูลและสื่อวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ส่งเสริมการเรียนรู้และถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรม

เมืองโบราณเวียงลอเป็นพื้นที่ที่สะท้อนความสัมพันธ์เชิงซ้อนระหว่างภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และสำนักชุมชน โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาผ่านกรอบวิธีวิทยาทางมานุษยวิทยา สะท้อนผ่านอัตลักษณ์ทุนวัฒนธรรมของเมืองโบราณเวียงลอตามที่จุลจิต จงสุวรรณ (2567) พบจากการศึกษาว่า ระบบคิดหรือวิถีคิดของคนในชุมชน/สังคม ไม่เพียงจำกัดอยู่ที่ศิลปกรรมหรือประเพณี หากแต่ครอบคลุมถึงระบบคิด วิถีจัดการทรัพยากรธรรมชาติและความเข้าใจต่อสิ่งแวดล้อม ที่มองว่าภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมหล่อหลอมกันอย่างมีพลวัต โดยเฉพาะในกลุ่มน้ำอิงที่เวียงลอตั้งอยู่ สัมพันธ์กับอารยธรรมภูพานยาว สุโขทัย และล้านนา ทั้งในแง่ศิลปกรรม ระบบเศรษฐกิจและความเชื่อพื้นถิ่น

อย่างไรก็ตาม การศึกษายังคงพบช่องว่างสำคัญ กล่าวคือ การขาดกระบวนการจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดสู่สาธารณะได้อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน โดยเฉพาะการใช้สื่อร่วมสมัยเป็นเครื่องมือในการสื่อสารวัฒนธรรมและการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรม ผ่านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนเพื่อทำความเข้าใจและสามารถสื่อสารวัฒนธรรมได้หลากหลายลักษณะที่ผู้เขียนเห็นว่าเมื่อนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษามาจัดการด้วยหลักการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะเกิดเป็นชุมชนที่มีความรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ ด้วยเหตุนี้จึงปรับใช้ทัศนะของสายนต์ ไพรัชญาจิตร (2547) ที่ได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้วยการศึกษาวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรม การสงวนและการอนุรักษ์ การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม การเผยแพร่องค์ความรู้ การบังคับใช้กฎหมาย และการฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่ มาปรับใช้ในงานศึกษา และอาศัยการวิเคราะห์คุณค่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมตามทฤษฎีเลิศชาญฤทธิ์ (2554) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพิจารณาที่หลากหลายขึ้นอยู่กับมุมมองและวัตถุประสงค์การนำไปใช้ 2 กลุ่ม คือ 1) คุณค่าทางวัฒนธรรมเชิงอัตลักษณ์ เชิงศิลปะหรือเทคนิคและเชิงจำนวนที่หายาก และ 2) คุณค่าด้านสังคมและเศรษฐกิจร่วมสมัยเชิงหน้าที่ใช้สอย เชิงการศึกษา เชิงสังคม และเชิงการเมือง

เมื่อทรัพยากรทางวัฒนธรรมถูกจัดการด้วยระบบที่ดีและเป็นธรรมแล้ว ย่อมเกิดคุณค่าเชิงเศรษฐกิจอย่างมหาศาลแก่ชุมชน ด้านหนึ่งคือกระบวนการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าตามแนวคิดของรังสรรค์ ฤษณะพรพันธุ์ (2546) ที่กล่าวถึง “สินค้าทางวัฒนธรรม” (cultural product) ว่าถูกนำมาพิจารณาในฐานะที่ชี้ให้เห็นความท้าทายของการนำวัฒนธรรมไปแปรรูปเชิงเศรษฐกิจ ขณะที่แนวทางขององค์การว่าด้วยการค้าและพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNCTAD) ประเด็นว่าด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) ที่เปิดทางให้ชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่มีรากฐานจากอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ส่วนสิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2538) ได้อธิบายถึงกระบวนการที่ส่งผลให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมนั้น มีผลมาจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้ส่งผลให้ระบบการผลิตได้ถูกพัฒนาจนมีประสิทธิภาพมากขึ้น อันเป็นแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน รวมถึงการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมการสั่งสมความรู้ของสังคม เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่

กล่าวโดยสรุป การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาควรคำนึงถึงทั้งคุณค่าทางอัตลักษณ์และคุณค่าร่วมสมัย โดยการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผ่านการแปรรูปองค์ความรู้และอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้เป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่ตอบโจทย์เศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันอย่างมีความหมายและยั่งยืน ดังนั้น บทความนี้จึงมีใช้เพียงนำเสนอผลการบันทึกหรืออนุรักษทรัพยากรทางวัฒนธรรมเท่านั้น หากแต่เป็นการนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการที่รวมความรู้จากสหวิทยาการ มานุษยวิทยา การสื่อสาร สารสนเทศภูมิศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรมร่วมกับแนวทางที่ได้จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการและผลักดันทรัพยากรทางวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษาให้เป็นทั้งทุนทางสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อท้ายที่สุดสามารถดำเนินการขับเคลื่อนได้เองโดยชุมชนอย่างแท้จริงผ่านการสื่อสารวัฒนธรรม ด้วยเหตุดังกล่าวผู้เขียนจึงใช้ข้อมูลบริบทพื้นที่ร่วมกับแนวคิดข้างต้นมาปรับใช้ในการวิเคราะห์

แนวทางการศึกษาทางมานุษยวิทยาที่นำมาใช้ในงานนี้ คือการวิจัยภาคสนามเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic fieldwork) และการประเมินชุมชนแบบเร่งด่วน (RECAP) ซึ่งเน้นการเก็บข้อมูลเชิงลึกของวิถีชีวิต ความเชื่อและพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสังเกตการณ์อย่างใกล้ชิด รวมถึงการวิเคราะห์บริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อตัวแทนทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังอ้างอิงกรอบแนวคิดของสายันต์ ไพเราะญจิตร ที่เน้นกระบวนการตั้งแต่การสร้างองค์ความรู้ การประเมินคุณค่า ไปจนถึงการอนุรักษ สงวน ฟื้นฟูและผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบและมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการผสมผสานแนวทางแบบสหวิชาการร่วมกับการเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

วิธีการวิจัย

ประเภทของการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (mixed-method research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ผู้นำชุมชน ผู้รู้ ผู้เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม องค์กรปกครองท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว ข้อมูลถูกรวบรวมโดยคณะวิจัยผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่เป็นทางการ) การสนทนากลุ่มย่อย (focus group) และการประเมินชุมชนแบบเร่งด่วนเชิงชาติพันธุ์วรรณา (RECAP) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของทุนทางวัฒนธรรม ศักยภาพของชุมชน วิถีชีวิต การจัดการตนเองของชุมชนด้วยฐานทรัพยากรและข้อสังเกตที่ได้ระหว่างการรวบรวมข้อมูลไปปรับใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การรับรู้และตีความคุณค่า

ทางวัฒนธรรมของชุมชน แนวทางการใช้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ มุมมองของชุมชนต่อการแปรรูปวัฒนธรรมเป็นสินค้า เครื่องมือวิจัยสำคัญคือ “แบบบันทึกข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม²”

ข้อมูลจากการศึกษาจะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยสถิติอย่างง่าย เช่น ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ข้อมูลภาคสนาม เพื่อสังเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมผ่านฐานข้อมูล แผนที่วัฒนธรรมและสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR)

ผลการวิจัย

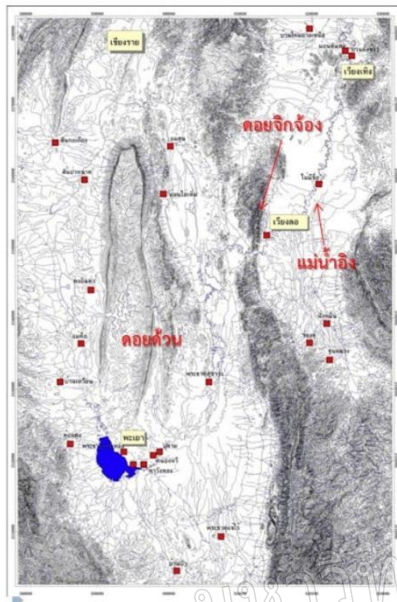
จากข้อมูลบริบทของเวียงลอที่ตั้งอยู่ในแถบลุ่มแม่น้ำอิง ที่ล้อมรอบไปด้วยทิวเขาที่เป็นผลให้เกิดที่ราบลุ่มแม่น้ำระหว่างหุบเขา เรียกว่า “ทุ่งลอและน้ำแม่อิง” (ภาพ 1) ผสมผสานกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลักการของพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิต เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สอดรับกันระหว่างที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์และความสำคัญทางโบราณคดี ประเพณี/พิธีกรรมท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นในขนบธรรมเนียม เทศกาล และแนวปฏิบัติดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ฝัโนวีสลัณนา และวรรณกรรมล้านนา (คำว/ซอ) ต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและการปรับตัวของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับระบบนิเวศแวดล้อม พบว่าชุมชนแห่งนี้ มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าประเภทอื่น ๆ ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน (จุลลิตี คงสุวรรณ, 2563; จุลลิตี คงสุวรรณ, 2567; จุลลิตี คงสุวรรณ, ภิษรา ภวังค์กูร และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร, 2568) ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ 1) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible) และ 2) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible) ในที่นี้เพื่อความสะดวกในการใช้งานระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ ผู้เขียนปรับใช้รายละเอียดหมวดหมู่วัฒนธรรมและหัวข้อการบันทึกข้อมูลด้านวัฒนธรรมตามที่ระบุใน “คู่มือการนำข้อมูลด้านวัฒนธรรมเข้าระบบฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม” (ทีมพัฒนาระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 2565) พบทรัพยากรทางวัฒนธรรมจำนวน 65 รายการ ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติของชุมชนที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนมีระเบียบแบบแผนและกิจกรรมทางสังคม (ตาราง 1) ดังนี้

1. พื้นที่วัฒนธรรม (CS) ประกอบด้วยวิถีการประมงพื้นบ้านตลอดลำน้ำอิง พื้นที่การจัดเทศกาลของชุมชนบริเวณวัดศรีปิงเมือง อนุสาวรีย์พญาลอและดงขุนคำแกน (ดงหอ)
2. สถาปัตยกรรม (AR) คือ ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเวียงลอ ภายในบริเวณวัดศรีปิงเมือง

² ปรับปรุงจาก “แบบบันทึกข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2563)

ภาพ 1

แผนที่ภูมิศาสตร์เมืองล่อ (ซ้าย) และระบบนิเวศของ “ทุ่งล่อ” (ขวา)

หมายเหตุ. (ซ้าย) จาก “ขุนเขาและสายน้ำกับการสร้างบ้านแปงเมืองเวียงล่อ” โดย สร้อยสุรีย์ ศรีเมือง และชาวบ้านเวียงล่อ (2559). เข้าถึงได้ที่ <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=542>, (ขวา) โดย ดุจดัตติ คงสุวรรณ, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2566

3. โบราณสถาน (AS) จากการศึกษาการกระจายตัวของแหล่งโบราณคดีและชั้นดินที่พบหลักฐานการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 6 ยุค คือ ยุคที่ 1 เมืองเวียงล่อยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (ราว 1,500-1,000 ปีมาแล้ว) ยุคที่ 2 เวียงล่อยุคอาณาจักรทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 17-19) ยุคที่ 3 เวียงล่อยุคอาณาจักรล้านนา (พุทธศตวรรษที่ 19-21) ยุคที่ 4 เวียงล่อยุคล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า (พุทธศตวรรษที่ 22-23) ยุคที่ 5 เมืองจุนในฐานะเป็นตำบลขึ้นอยู่ในเขตการปกครองมณฑลพายัพเหนือจน พ.ศ. 2506 และยุคที่ 6 ช่วง พ.ศ. 2520 เวียงล่ออยู่ในการปกครองของจังหวัดพะเยาจนถึงปัจจุบัน (ภาพ 2)

4. ศิลปะการแสดง (PA) คือ ฟ้อนเวียงล่อ

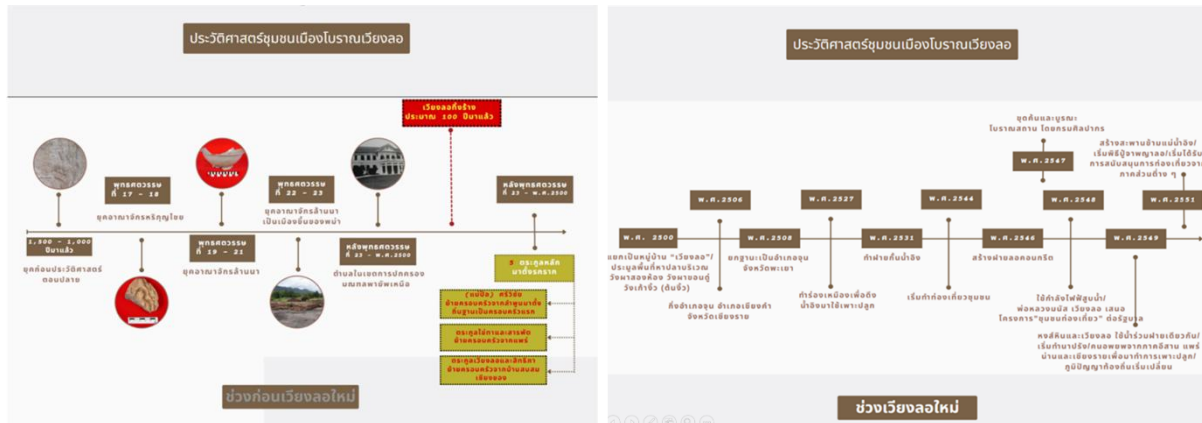
5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและผู้ประกอบการ (TC/CP) ประกอบด้วยงานไม้และการจักสาน ประมงพื้นบ้าน ตีมีด ตัดตุงไส้ปลาก่อ และการทำปราสาทงานศพ

ทรัพยากรทางวัฒนธรรม 5 หมวดหมู่แรกเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถใช้เป็นฐานในการพัฒนา “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” (creative economy) ที่ “คนสามวัย” สามารถปฏิบัติงานร่วมกัน จนเกิดเป็นผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรม 2 กลุ่ม³ คือ กลุ่ม “เวียงล่อคราฟท์” และกลุ่ม “วิสาหกิจท่องเที่ยวชุมชนเวียงล่อ” ที่เน้นจุดเด่นความเป็น “เมืองโบราณที่มีชีวิต” สำหรับบริการเที่ยวชมโบราณสถาน (ภาพ 3)

³ ผลผลิตจากแผนงานวิจัย เรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงล่อ จังหวัดพะเยา ด้วยศักยภาพ “พุดผปลั่ง” และกระบวนการมีส่วนร่วมของ “คนสามวัย” เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

ภาพ 2

แผนผังประวัติศาสตร์ชุมชนเมืองโบราณเวียงลอ ช่วงก่อนเวียงลอใหม่ และเวียงลอใหม่

หมายเหตุ. โดย ดุจฤดี คงสุวรรณ, ออกแบบเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2568

ภาพ 3

เส้นทางท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอ 3 เส้นทาง (บน) และเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวภาคเหนือ (ล่าง)

หมายเหตุ. โดย ปทุมพร แก้วคำ, ดุจฤดี คงสุวรรณ และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร, ออกแบบเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2566

6. วรรณกรรมพื้นบ้าน (FL) คือ คำว/ซอเวียงลอ

7. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล (SP) ที่สอดคล้องกับประเพณีสิบสองเดือนของล้านนาโดยแสดงออกผ่านประเพณีภายในครอบครัว ประเพณีส่วนรวมตามเทศกาล ประเพณีเกี่ยวกับอาชีพและประเพณีการทำตามหลักศาสนาพุทธ

8. ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (KP) ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นที่มาจากปลา (น้ำอิง) ความรู้เกี่ยวกับพืชพันธุ์ธรรมชาติ หมอพื้นบ้านและโรงเรียนชาวนา (กลุ่มทำนาโยน)

ตาราง 1

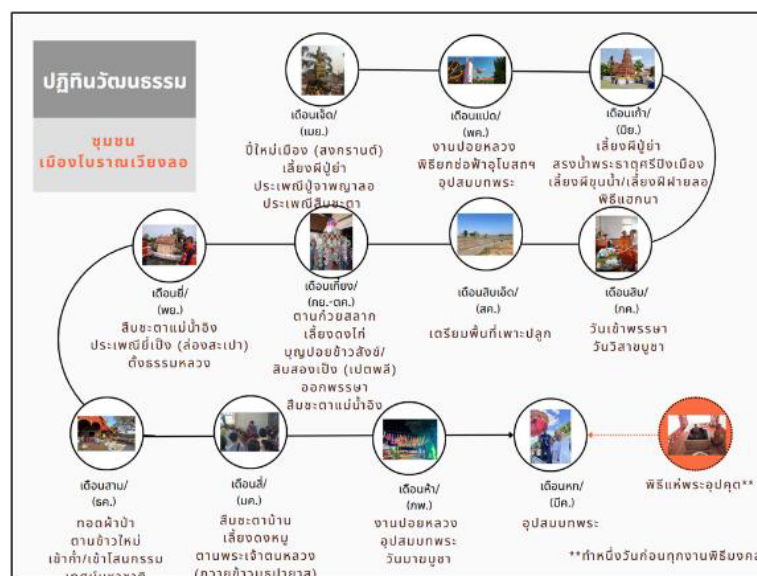
ผลการจำแนกหมวดหมู่รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ลำดับ	หมวดหมู่รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	จำนวน
1	พื้นที่วัฒนธรรม - CS	4
2	สถาปัตยกรรม - AR	1
3	โบราณสถาน - AS	18
4	ศิลปะการแสดง - PA	1
5	งานช่างฝีมือดั้งเดิม ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและผู้ประกอบการ - TC/CP	5
6	วรรณกรรมพื้นบ้าน - FL	1
7	แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล - SP	34
8	ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล - KP	4
รวม		65

ทั้งนี้ ผลการศึกษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทจับต้องไม่ได้ ตามหมวดหมู่ที่ 7 และ 8 แสดงชัดว่าวิถีชุมชนในแต่ละช่วงเวลาล้วนมีกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ในที่นี้ผู้เขียนนำเสนอด้วยปฏิทินชุมชนตามภาพ 4

ภาพ 4

ปฏิทินชุมชนเมืองโบราณเวียงลอ

หมายเหตุ. โดย ดุจฤดี คงสุวรรณ, ออกแบบเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2567

จากข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้ง 8 หมวดหมู่ สามารถนำไปจัดทำ “แผนที่วัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ” ที่สามารถเข้าถึงได้ด้วย QR Code ตามภาพ 5 ซึ่งอธิบายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ

ภาพ 5

QR Code เพื่อเข้าถึงแผนที่วัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

หมายเหตุ. โดย ดุจฤดี คงสุวรรณ, ออกแบบเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2567

ผลการศึกษาชี้ว่า ชุมชนสร้างและแลกเปลี่ยนความหมายผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การบริโภคทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่มีพลวัต ซึ่งสะท้อนผ่านกิจกรรม ประเพณีและพิธีกรรม อันช่วยคงความสัมพันธ์ของสมาชิกและเผยให้เห็นทุนทางวัฒนธรรม ศักยภาพท้องถิ่น วิถีชีวิต และการจัดการตนเองบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันกระบวนการวิจัยแสดงให้เห็นการเรียนรู้ร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำทรัพยากรเหล่านั้น ไปพัฒนา ต่อยอด และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างงานรายได้ ตามการอภิปรายผลการศึกษาต่อไป

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยของทั้ง 3 โครงการ เห็นว่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมมีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นทั้งด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม ศาสนา การจัดการวัฒนธรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สะท้อนบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน ผลการวิจัยชี้ว่าชุมชนในพื้นที่ดังกล่าวยังคงรักษาและสืบทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ซึ่งล้วนเป็นมรดกที่หล่อหลอมระหว่างธรรมชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างสิ่งแวดล้อมและความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “แม่น้ำอิงและทุ่งลอ” ที่มีบทบาทในการเป็นภูมิทัศน์ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งหล่อหลอมโครงสร้างความคิดและวิถีชีวิตของชุมชนอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในบทความนี้ ผู้เขียนใช้ “แผนที่วัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ” และ “สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR)” เป็นแนวทางในการถ่ายทอด อธิบาย และสร้างปฏิสัมพันธ์กับองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนไปยังกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น นักท่องเที่ยว เยาวชน รวมถึงชาวบ้านในพื้นที่เอง ภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของสายันต์ ไพเราะญจิตร (2547) และด้วยเหตุที่การสื่อสารวัฒนธรรมได้รวมสื่อกลางทุกประเภทที่ช่วยส่งผ่านความรู้ ความหมายและคุณค่าทางวัฒนธรรม จากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้รูปแบบทั้งสองจึงเป็นเครื่องมือร่วมสมัยที่เชื่อมชุมชนกับผู้รับสารภายนอก โดยไม่ทำให้สารทางวัฒนธรรมนั้นขาดบริบท เพราะยังเชื่อมโยงกับองค์ความรู้จากชุมชน

ดังนั้น “แผนที่วัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ” และ “สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR)” จึงเสมือนเป็นเครื่องมือในการ “แปล” หรือถ่ายทอดความหมายของวัฒนธรรม กล่าวคือ แผนที่วัฒนธรรมไม่ใช่แค่แผนที่เชิงกายภาพ แต่ทำหน้าที่ “เล่าเรื่อง” ที่เชื่อมสถานที่กับประเพณี ความเชื่อ และความทรงจำของชุมชน และเปิดทางให้ผู้รู้รับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิทัศน์กับอัตลักษณ์ผ่านประสบการณ์ตรง เช่น การปิกนิกวัดโบราณสถาน พื้นที่ประกอบพิธีสิบสองเดือน หัตถกรรมท้องถิ่น พร้อมลิงก์เสียงเล่าผู้เฒ่าหรือภาพสามมิติใน AR นอกจากนี้ แผนที่ยังช่วยจัดระเบียบข้อมูลเพื่อการวางแผน จัดการมรดกภูมิปัญญา เช่น ระบุจุดประเวาะบาง กำหนดเส้นทางเรียนรู้ สื่อสารให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายผ่านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ และ QR Code

ในที่นี้จะอภิปรายแนวทางในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมซึ่งพบว่า การจัดการที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการถ่ายทอดความรู้ข้ามรุ่น ผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และการสื่อสารวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) เพื่อสร้างสื่อดิจิทัลที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่ายสำหรับคนรุ่นใหม่ อีกทั้งยังช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การศึกษาเชิงประสบการณ์และการพัฒนาสินค้าเชิงสร้างสรรค์ ดังผลการนำเสนอแนวทางในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาผ่านการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชน เพื่อต่อยอดสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แนวทางที่สนับสนุนให้เกิดการศึกษา วิจัย หรือการสร้างองค์ความรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมของเมืองโบราณเวียงลอ ทั้งในเชิงกายภาพและคุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพคุณค่าและข้อจำกัดของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนปัจจุบันในระดับต่าง ๆ ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนเห็นว่าการใช้แผนที่วัฒนธรรมในการอธิบายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่เน้นการรวบรวมและแสดงข้อมูลทางวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นระบบและเข้าใจง่ายผ่านแผนที่ เพื่อเป็นเครื่องมือในการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมจากการทำงานภาคสนามเพื่อสังเกตและบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ทำการสัมภาษณ์และการเก็บข้อมูลจากคนในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรมเหล่านั้นจากมุมมองคนใน (พื้นที่) เพื่อนำสู่การวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่หาความสัมพันธ์และผลกระทบของปัจจัยข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ประเพณีและพิธีกรรม เศรษฐกิจและสังคม ที่มีต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมก่อนจะนำไปใช้การสร้างแผนที่วัฒนธรรม ที่แสดงที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ การใช้พื้นที่สำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อการนำเสนอและตีความต่อไป ใช้แผนที่วัฒนธรรมแสดงข้อมูลที่รวบรวมมาในลักษณะที่เป็นระบบ เข้าใจง่าย ใช้เพื่อการวางแผนและการจัดการทางวัฒนธรรม การสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน ใช้ระบุที่ตั้งของโบราณสถานและสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม ใช้แสดงข้อมูลทางเศรษฐกิจและการใช้ที่ดินทำการเกษตร การประมงและการทำงาน หัตถกรรม แสดงตำแหน่งสถานที่ในการประกอบประเพณีและพิธีกรรม รวมถึงนำผลการวิเคราะห์ไปกำหนดอัตลักษณ์ชุมชน

2. แนวทางเพื่อการประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรมว่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น ๆ มีคุณค่าและมีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อ อาทิ การอนุรักษ์เป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยว

3. แนวทางสำหรับการสงวนและการอนุรักษ์ แนวทางนี้มุ่งเน้นการรักษาสภาพกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษา และการท่องเที่ยวผ่านเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสม การสงวนและอนุรักษ์จึงถือเป็นการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

และยังเป็นการบันทึกประเพณีเพื่อเผยแพร่ด้วยนวัตกรรมใหม่ ๆ ตามที่อริชา ชุสุทธิ์ (2564) เสนอว่า องค์ความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม หรือมานุษยวิทยา เมื่อนำมาผสมกับแนวคิดใหม่หรือเทคโนโลยี จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อสังคม ทั้งในรูปนวัตกรรมเชิงศิลป์ (aesthetic innovation) เช่น ดนตรี ศิลปะและสันตนาการ และนวัตกรรมเพื่อสังคม (social innovation)

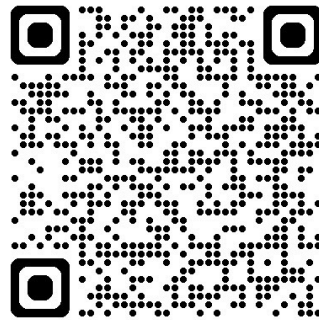
คณะวิจัยนำเทคโนโลยี Augmented Reality: AR มาประยุกต์ใช้ในการนำเสนอประเพณีสำคัญ 4 ประเพณี ได้แก่ พิธีปูจาวพญาลอ ประเพณีสงฆ์พระธาตุศรีปึงเมือง ประเพณีล่องสะเปา และพิธีเลี้ยงดงผ่านสื่อวัฒนธรรมประเพณีวารสารฯ ที่มีภาพเคลื่อนไหวของวัตถุหรือสถานที่จริง ทำให้ผู้เยี่ยมชมสามารถสัมผัสและดื่มด่ำประสบการณ์ควบคู่กับการชมความงดงามของสถาปัตยกรรมผสมผสานกับสุขุขทัยของวัดศรีปึงเมืองโบราณสถานอายุกว่า 600 ปีและเห็นสะท้อนวิถีปฏิบัติในพุทธศาสนาของชุมชน (จุจตุติ คงสุวรรณ และคณะ, 2568) ดังนั้น เทคโนโลยี AR จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยฟื้นฟูคุณภาพชีวิตและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ยกย่องคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม สนับสนุนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างสรรค์ AR จึงถือเป็นความก้าวหน้าของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การแห่พระอุปคุตไปยัง “ท่าพ่อเฒ่า” ของลำน้ำแม่อิง และ “การลงทรงของเจ้าป้อ” ในพิธีเลี้ยงดง ซึ่งเกิดขึ้นประจำทุกปีตามประเพณีของชุมชน

นอกจากนี้ AR ยังช่วยสร้างจุดแข็งเชิงดิจิทัลให้กับธุรกิจและการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากประเพณีที่นำเสนอ โดยสามารถปรับให้ตอบโจทย์พฤติกรรมผู้บริโภคในโลกหลังปกติใหม่ (New Normal) ผสานประสบการณ์เสมือนจริงเข้ากับวิถีชีวิตชุมชนและสนับสนุนการจัดงานประเพณีด้วยเทคนิคกราฟิกโปรเจกเตอร์และแอนิเมชัน ทำให้เกิดประสบการณ์แสง สี เสียงบนพื้นผิว ซึ่งสื่อวัฒนธรรมแบบเดิมไม่สามารถสร้างได้ การคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษาหรือการท่องเที่ยว โดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม แนวทางนี้ถือเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้มรดกทางวัฒนธรรมมีคนรู้จักแพร่หลาย เสมือนหนึ่งเป็นการทำนุบำรุง การปกป้องและสงวนรักษา การบันทึกประเพณีเหล่านั้นไว้เป็นหลักฐานเพื่อเผยแพร่ด้วยนวัตกรรมใหม่ ๆ ตามที่อริชา ชุสุทธิ์ (2564) เสนอว่า องค์ความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม หรือมานุษยวิทยา เมื่อนำมาเสริมด้วยแนวคิดใหม่หรือเทคโนโลยี จะเกิดเป็นสิ่งที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกแก่สังคม ทั้งในรูปแบบนวัตกรรมเชิงศิลป์ (aesthetic innovation) ทั้งดนตรี ศิลปะและสันตนาการ หรือนวัตกรรมเพื่อสังคม (social innovation)

คณะวิจัยใช้เทคโนโลยี AR ในการนำเสนอจำนวน 4 ประเพณี ประกอบด้วยพิธีปูจาวพญาลอ ประเพณีสงฆ์พระธาตุศรีปึงเมือง ประเพณีล่องสะเปาและพิธีเลี้ยงดง ผ่านสื่อวัฒนธรรมประเพณีวารสารฯ (ภาพ 6) ที่ปรากฏภาพเคลื่อนไหวของวัตถุหรือสถานที่จริง ทำให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมสามารถสัมผัส ดื่มด่ำผ่านเทคนิคการนำเสนอ พร้อม ๆ กับการชมความสวยงามของสถาปัตยกรรมผสมผสานกับสุขุขทัยของวัดศรีปึงเมือง โบราณสถานที่มีอายุยาวนานกว่า 600 ปี สะท้อนผ่านวิถีปฏิบัติในพุทธศาสนาของพิธีสงฆ์พระธาตุศรีปึงเมือง (จุจตุติ คงสุวรรณ และคณะ, 2568) ดังนั้นเทคโนโลยี AR จึงถือเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือสำคัญที่ช่วยฟื้นฟูคุณภาพชีวิต ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ช่วยยกระดับคุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันก็เอื้อให้เกิดการพัฒนาอื่น ๆ ในพื้นที่ อาทิ เศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยเหตุที่การสร้างสรรคเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) นับเป็นความก้าวหน้าขั้นหนึ่งของการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมผ่านการสร้างสรรค์ คิดค้น พัฒนา รวมถึงปรับปรุงมรดกทางวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน (daily life) ตามข้อมูลที่ปรากฏในวารสารฯ (ภาพ 6)

ภาพ 6

QR Code เพื่อเข้าถึงวารสาร “ประเพณีสิบสองเดือน”

หมายเหตุ. โดย กชिरา ภิวงค์กูร, ออกแบบเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2568, เข้าถึงได้ที่ <https://shorturl.asia/UCc5f>

4. แนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าในปัจจุบันกิจกรรมทางธุรกิจมีความจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการดำเนินงานผ่านการจับคู่ธุรกิจ (B2B) ในรูปการค้าเงินธุรกิจผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเพื่อรองรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ ในชื่อกลุ่ม “เวียงลอคราฟท์” ด้วยการร่วมมือกับผลิตภัณฑ์ “VASSANA design” ที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างอาชีพและรายได้เพิ่มให้กับสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้สามารถติดตามได้จากเฟสบุ๊กแฟนเพจของกลุ่ม

5. การใช้แนวทางการเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่น ๆ ในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณะชนทั่วไป ถือว่าเป็นอีกแนวปฏิบัติสำคัญในกระบวนการเรียนรู้และให้การศึกษา อาจจะจัดให้มีสิ่งพิมพ์หรือสื่อต่าง ๆ ออกเผยแพร่ “ประเพณีสิบสองเดือนในรูปแบบวารสารออนไลน์ (E-book)” (ภาพ 6) ในขณะเดียวกันสถานศึกษาในพื้นที่เองสามารถเชิญผู้รู้ ปรมาจารย์ชุมชน ในฐานะ “นักเล่าเรื่อง” ซึ่งเปรียบเสมือนหนึ่งเป็น “ครูภูมิปัญญา” ที่จะสร้างให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิถีวัฒนธรรมเวียงลอ ในอีกทางหนึ่งยังถือเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ถือเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้รู้/ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านมีพื้นที่ในชุมชน เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน ช่วยลดการเกิด “วัยาคติ” (Ageism) หรือการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลด้วยเหตุแห่งอายุหรือวัย

6. สนับสนุนให้เกิดการบังคับใช้กฎหมาย ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติหรือข้อตกลงของชุมชนในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนและเป็นคุณค่าต่อทั้งชุมชนและต่อตัวทรัพยากรเอง

7. การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ เป็นการสร้างความหมาย คุณค่าและกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ โดยมีการนำเอาทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในบทบาทใหม่ เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนหรือสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ด้วยเพราะทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่โดดเด่น จำเป็นต้องมีการฟื้นฟู การผลิตซ้ำหรือการสร้างใหม่ ทั้งในแง่ของการสร้างความหมาย คุณค่า และกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทุนเหล่านั้น เช่น เครื่องมือประมงพื้นบ้านจำพวกเครื่องจักสาน ที่เดิมอาจถูกนำไปใช้งานจริงในการทำประมง แต่เมื่อปัจจุบันมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ เครื่องมือเหล่านั้นอาจจะไม่ได้ทำหน้าที่ดั้งเดิมอย่างที่เคยเป็น กลุ่มเวียงลอคราฟท์ก็สามารถนำทุนเหล่านั้นมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงขนาด เพิ่มสีสัน และพัฒนาไปสู่การใช้ประโยชน์ในรูปการผลิตเป็นของที่ระลึกสำหรับการจำหน่ายเป็นของที่ระลึกบริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งแนวทางนี้จะสัมพันธ์กับแนวทางถัดไป

8. แนวทางการยกระดับภูมิปัญญาพื้นถิ่น (innovation from local wisdom) ในการส่งเสริมภูมิปัญญาดั้งเดิมสู่นวัตกรรม จำเป็นต้องใช้ความรู้ความเข้าใจด้านวิถีชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรมเพื่อผนวกเข้ากับความคิดสร้างสรรค์ด้านเทคโนโลยีเพื่อต่อยอดให้เกิดสิ่งใหม่ในสังคมควบคู่กับรักษาเอกลักษณ์อย่างยั่งยืน

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาต้องอาศัยกระบวนการที่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเก็บข้อมูล วิเคราะห์ถึงการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และการปฏิบัติจริง การใช้เทคโนโลยี เช่น แผนที่วัฒนธรรมและสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) เป็นตัวอย่างของการประยุกต์เครื่องมือร่วมสมัยในการสื่อสารวัฒนธรรมที่ช่วยให้ชุมชนและผู้รับสารภายนอกสามารถเข้าถึงและเข้าใจมรดกวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งและสร้างสรรค์ ในทางเดียวกัน กระบวนการนี้ยังส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเช่น “เวียงลอกราฟท์” และ “กลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ” ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมตามแนวทางมานุษยวิทยาอย่างครบวงจร

นอกจากนี้ ยังพบแนวทางในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเชิงมานุษยวิทยาผ่านการสื่อสารวัฒนธรรมชุมชน อีกหลายแนวทางที่เป็นการดำเนินงานในระดับนโยบายภาครัฐ อาทิ การกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่เห็นควรให้ใช้พื้นที่ระดับตำบลเป็นตัวตั้งและกำหนดเป้าหมาย การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการปรับปรุงเครื่องอำนวยความสะดวก การทำนุบำรุง การปกป้องและสงวนรักษาโบราณสถาน การแพร่กระจายข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมถึงการนำเข้าสู่หลักสูตรและวิชาเรียนในสถานศึกษาในพื้นที่ การจัดให้โบราณสถานเป็นอุทยานการศึกษาในชื่อ “อุทยานการศึกษาประวัติศาสตร์เวียงลอ” ที่ผสมผสานอดีตเข้ากับประเพณีสิบสองเดือนที่ยังคงถือปฏิบัติอยู่ ซึ่งสอดคล้องไปกับแนวคิดหลักของชุมชนที่มักกล่าวถึง “การเป็นเมืองโบราณที่มีชีวิต” โดยที่ชุมชนมีแนวนโยบายในการสนับสนุนให้โบราณสถาน ระบบนิเวศทุ่งลอและน้ำแม่อิงเป็นแหล่งเรียนรู้ ให้ชุมชนเมืองโบราณเวียงลอมีสถานะเป็น “แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ของผู้คนทุกช่วงวัย โดยชุมชนได้ร่วมเสนอเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้ 1) บริเวณและอาคารสถานที่ ควรตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน มีบริเวณร่มรื่น สวยงาม สะอาดและสงบ 2) มีสถานที่จัดแสดงหรือศูนย์เพื่อให้ความรู้ อาทิ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และ 3) มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับการเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ ทั้งความรู้ทางตรงและทางอ้อม รวมไปถึงแนวทางที่เป็นนามธรรมประเภทการเสริมสร้างความเข้าใจและความซาบซึ้งเพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาผ่านพิธีกรรมที่ถือเป็นเครื่องบันทึกความรู้ให้ชนรุ่นต่อ ๆ ไป

จากแนวทางข้างต้นจะเห็นว่าเป็นการร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจของชุมชนที่ประกอบไปด้วยสามส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนผู้นำทางศาสนา ส่วนผู้นำการปกครอง และส่วนชาวบ้าน เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดผลสำเร็จในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมล้านนา โดยมีแผนที่วัฒนธรรมและเทคโนโลยี AR ช่วยเสริมสร้างจุดแข็งให้กับชุมชนในโลกดิจิทัล

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมข้างต้นเป็นการสร้างความตระหนักและจิตสำนึกอย่างมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนท้องถิ่นได้เห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ถือเป็นการบูรณาการองค์ความรู้จากสหวิทยาการและความรู้สมัยใหม่เข้ากับความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ทั้งนี้ เมื่อศักยภาพของทุนชุมชนจำนวนมากเหล่านี้ได้รับการจัดการความรู้แบบองค์รวม มีการศึกษา มีการต่อยอด มีการสร้างคุณค่าและการพัฒนาผู้ประกอบการด้านต่าง ๆ ผู้เขียนเห็นว่าท้ายที่สุดอาจเป็นหนทางหนึ่งในการลดปัญหาสังคมในระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติที่มีเป้าหมายการพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ กล่าวคือ ต่อยอดอดีต ปรับปัจจุบัน และสร้างคุณค่าใหม่ในอนาคตด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมชุมชน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ตลอดจนชุมชนในเขตเมืองโบราณเวียงลอสามารถนำชุดข้อมูลทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ผ่านการร่วมศึกษา ค้นคว้า และเรียนรู้ร่วมกันนี้ไปใช้ในการจัดการ ปรับปรุง แก้ไขจนเกิดเป็นองค์ความรู้การจัดการเพื่อประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความตระหนักและหวงแหนทรัพยากรที่มีคุณค่าของตนเองเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์/สืบทอดอย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทรัพยากรทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลและอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. หากคณะวิจัยได้ทดลองใช้วิธีการศึกษาที่หลากหลายร่วมกัน จะเกิดประโยชน์ในการตีความมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครอบคลุมเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมมากยิ่งขึ้น
2. ควรขยายขอบเขตการศึกษาออกไปยังตำบล อำเภอ และจังหวัด ที่สามารถจัดการเครือข่ายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ ได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้นำเสนอในการประชุมวิชาการ “มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สัปดาห์วัฒนธรรมเชิงพื้นที่ ครั้งที่ 23” ซึ่งจัดโดย สมาคมพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและสังคม ในวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2568 ณ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา โดยส่งเคราะห์จากงานวิจัยจำนวน 3 โครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากหน่วยงานต่อไปนี้

1. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ภายใต้โปรแกรม 1 สร้างระบบผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ แผนงาน ทุนพัฒนาศักยภาพในการทำงานวิจัยของอาจารย์รุ่นใหม่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564
2. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565
3. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ผ่านกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

รายการอ้างอิง

- กษิรา ภิวังศุกร และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2566). *การเสริมสร้างศักยภาพร่วมกันของคนสามวัยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา*. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, คณิศร เต็งรัง, ราตรี ปิ่นแก้ว และวรัญญา เพ็ชรคง. (2544). *วิถีชุมชน: คู่มือการเรียนรู้ ที่ทำให้ชุมชนง่าย ได้ผลและสนุก*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ชาญคณิต อารณ. (2560). *การศึกษามรดกศิลปกรรมในเมืองโบราณเวียงลอ: รูปแบบศิลปะและข้อสันนิษฐานรูปแบบโบราณสถาน*. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

- ดุจฤดี คงสุวรรณ. (2563). การจัดการทุนชุมชนเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา เพื่อความยั่งยืนของชุมชน ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ดุจฤดี คงสุวรรณ. (2567). การจัดการทุนทางวัฒนธรรมจากอัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณเวียงลอ จังหวัดพะเยา ผ่านแผนที่วัฒนธรรม. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ดุจฤดี คงสุวรรณ, กษิรา ภิวงศ์กูร และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2568). การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: ประเพณีสิบสองเดือน เมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ดุจฤดี คงสุวรรณ, ปทุมพร แก้วคำ และกษิรา ภิวงศ์กูร. (2566). การจัดการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมเมืองโบราณเวียงลอ จังหวัดพะเยา ด้วยศักยภาพ “พุดมพลัง” และกระบวนการมีส่วนร่วมของ “คนสามวัย” เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- ทีมพัฒนาระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. (2565). คู่มือการนำข้อมูลด้านวัฒนธรรมเข้าระบบฐานข้อมูลด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม.
- ธนิ เลิศชาญฤทธิ. (2554). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปทุมพร แก้วคำ, ดุจฤดี คงสุวรรณ และวรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร. (2566). การเสริมสร้างศักยภาพพุดมพลังในเมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม โดยคนสามวัย. [รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์]. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. (2546). ทุนวัฒนธรรม: วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก. มติชน.
- สร้อยสุรีย์ ศรีเมือง และชาวบ้านเวียงลอ. (2559). ชุมชนและสายน้ำ กับการสร้างบ้านแปงเมืองเวียงลอ. <https://lek-prapai.org/home/view.php?id=542>.
- สายันต์ ไพเราะจัต. (2547). การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน: แนวคิด วิธีการและประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส).
- สิริพัฒน์ บุญใหญ่. (2558). แนวทางการพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2538). วัฒนธรรมบริโภคนิยม: แนวคิดและการวิเคราะห์. ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- อริชา ชุสุทธิ. (2564). นวัตกรรมเชิงศิลป์ วัฒนธรรม และมานุษยวิทยา. <https://social.nia.or.th/2021/article0018/>